УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

«ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ»

виконала магістрантка 610з групи
спеціальність: 012 Дошкільна освіта
освітня програма: Дошкільна освіта
Музика Яна Вікторівна

Викладач: канд. пед. наук, ст. викл.
О.В. Рябошапка

Рецензент: докт. пед. наук, проф.
С.М. Гаврилюк

Умань 2022 року

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ……3
ВСТУП……..4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ……8
1.1. Поняття мовленнєвої діяльності та своєрідність її формування при інтелектуальних порушеннях у дітей молодшого шкільного віку…….8
1.2. Виявлення основних причин та механізмів порушень мовленнєвої діяльності у розумово відсталих дітей…….....26
1.3. Проблема корекції порушень мовленнєвої діяльності у розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку……....38
Висновки до І розділу……...45
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОГО ВИВЧЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ……..47
2.1. Теоретико-методологічні засади роботи з молодшими школярами з розумовою відсталістю…….47
2.2.Особливості планування роботи та методи навчання дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями……59
2.2.1. Предметно-розвиваюче середовище як важлива умова розвитку зв’язного мовлення молодших школярів з розумовою відсталістю……70
2.3. Експериментальні результати роботи із дітьми молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю……...74
Висновки до розділу 2……...84
ВИСНОВКИ……...86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….....88
ДОДАТКИ

ВСТУП

Освіта дитини з особливими освітніми потребами має бути спрямована на облаштування її в соціокультурному просторі і повинна допомогти дитині в самоідентифікації, самовизначенні, самореалізації з урахуванням її індивідуальності. В Україні, навчання дітей з розумовою відсталістю здійснюється за індивідуальною формою навчання. Окрім цього, процес навчання здійснюється за програмою, яка рекомендована висновком психолого-медико-педагогічної комісії. Більшість дітей з розумовою відсталістю навчаються за програмою спеціальних закладів загальної середньої освіти для розумово відсталих дітей, де ретельно враховуються індивідуальні особливості дитини. При цьому індивідуальне навчання, має бути корекційно спрямованим.

До найважливіших завдань корекційної роботи з молодшими школярами, що мають розумову відсталість, а також комплексні порушення психомовного розвитку, відноситься формування у них зв'язного мовлення. Це необхідно як для повного подолання системного мовного недорозвинення та порушень пізнавального розвитку, так і для готовності дітей до навчання. Мовлення є способом формування та способом формулювання думки і водночас засобом повідомлення, соціального зв'язку та впливу на оточуючих. Оскільки мислення і мова у своєму онтогенетичному розвитку тісно взаємопов'язані і утворюють єдиний інтелектоутворюючий процес, оволодіння мовленнєвою діяльністю постає як найважливіша умова формування всієї пізнавальної сфери дитини.

Актуальність теми випускної кваліфікаційної роботи обумовлена необхідністю вивчення аспектів становлення, причин, особливостей, прихованих механізмів розвитку мовленнєвої діяльності молодших школярів з розумовою відсталістю. Зауважимо, що, незважаючи на посилений інтерес до цієї теми, ця область дослідження є однією із маловивчених та складних.

Формування мовленнєвої діяльності дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю було предметом досліджень багатьох науковців, серед яких: Е. Бейн, В. Воробйова, О. Гаврилов, В. Глухов, Е. Данілавічютє, О. Качуровська, Ю. Коломієць, І. Мартиненко, М. Нудельман, Н. Савінова, Є. Слєпович, В. Тарасун, Т. Швалюк, М. Шеремет та інші. Аналіз такого вагомого педагогічного досвіду дає змогу обґрунтувати теоретичні аспекти випускної кваліфікаційної роботи.

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати та узагальнити рекомендації, що забезпечуватимуть ефективність корекції порушень зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю.

Для реалізації поставленої мети, передбачено виконання таких **завдань:**

1. Науково обґрунтувати теоретичні засади вивчення формування мовленнєвої діяльності молодших школярів з розумовою відсталістю.
2. З'ясувати поняття «мовленнєва діяльність», «розумова відсталість».
3. Визначити особливості формування мовлення у дітей молодшого шкільного віку (в тому числі, у дітей з розумовою відсталістю).
4. Провести теоретичний аналіз проблеми розвитку зв'язного мовлення в дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю.
5. Проаналізувати методичні рекомендації щодо здійснення процесу формування та корекції мовленнєвої діяльності молодших школярів з розумовою відсталістю.
6. Визначити ефективність методичних рекомендацій шляхом проведення їх ретельного вивчення та аналізу та впровадження їх у практику.
7. Провести експериментальну роботу для виявлення ефективних методів та прийомів корекційно-розвивальної роботи із дітьми молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю.

Об'єктом дослідження є мовлення дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю.

Предметом дослідження виступає процес формування порушень мовленнєвої діяльності дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю.

Методи дослідження. Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів: метод порівняльного аналізу, метод контекстуального аналізу, метод теоретичного аналізу наукових публікацій, метод суцільної вибірки, що застосовувалися для розроблення теоретичних засад дослідження та для одержання фактичних даних щодо процесу формування мовленнєвої діяльності дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю. Емпіричні методи дослідження: педагогічний експеримент з метою перевірки висунутої гіпотези, анкетування та опитування учнів, спостереження за навчальною та ігровою діяльністю учнів, бесіди з метою виявлення результативності експериментального дослідження. Статистичні методи дослідження: методи математичної статистики з метою якісного аналізу здобутих даних.

Експериментальна база дослідження:

Основні висновки і практичні рекомендації, викладені у дослідженні, впроваджено у навчальний процес Уманської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №14 Уманської міської ради Черкаської області.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання одержаних матеріалів при написанні курсових, магістерських, дипломних робіт. Результатами дослідження можуть користуватися викладачі педагогічних ЗВО та педагоги шкіл. Дослідження буде цікавим для психологів, конфліктологів, логопедів, соціологів.

Апробація результатів дослідження. Хід і результати дослідження обговорювались на засіданнях Науково-методичного центру психологічного і дидактичного супроводу НУШ Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. Результати дослідження відображено у Віснику Освітньо-наукового центру сімейно-центрованих практик Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи 87 сторінок друкованого тексту.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, у ході дослідження нами було вирішено завдання дослідження та зроблено такі висновки.

У ході проведення теоретичного аналізу проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю ми з'ясували, що порушення зв'язного мовлення – одне із складних явищ у розвитку дитини. Несформованість мови негативно позначається на розвитку всієї мовної діяльності, обмежує комунікативні потреби, перешкоджає оволодінню знаннями. Тому, основним завданням для подальшого успішного навчання дітей у школі є навчання умінням та навичкам зв'язного мовлення. Особливу увагу при цьому слід приділяти дітям з розумовою відсталістю. У дітей з розумовою відсталістю недостатньо сформовані регулююча та плануюча функції мови. У вільних висловлюваннях переважають найпростіші поширені речення, майже не використовуються складні конструкції. Розуміння зверненого мовлення значно розвивається. При викладанні своїх думок діти припускають багато помилок у побудові речень, особливо складних.

Окрім цього, нами було з’ясовано наступні поняття:

1. мовленнєва діяльність – це активний, цілеспрямований процес, опосередкований мовленнєвою системою;
2. розумова відсталість – це психічне відхилення в розвитку, викликане органічним ураженням центральної нервової системи (ЦНС), у зв’язку з чим знижується пізнавальна діяльність.

Мова є способом формування та способом формулювання думки і водночас засобом повідомлення, соціального зв'язку та впливу на оточуючих. Оскільки, мислення і мова у своєму онтогенетичному розвитку тісно взаємопов'язані і утворюють єдиний інтелектоутворюючий процес, оволодіння мовленнєвою діяльністю постає як найважливіша умова формування всієї пізнавальної сфери дитини.

Нами була проаналізована історія вивчення проблеми навчання та виховання обраної категорії дітей, наведено та систематизовано досвід роботи різних вчених – теоретиків та спеціалістів – практиків у цій галузі. Крім цього, ми визначили особливості формування мовлення у дітей молодшого шкільного віку (в тому числі, у дітей з розумовою відсталістю). Також, нами було ретельно проаналізовані методичні рекомендації щодо здійснення процесу формування та корекції мовленнєвої діяльності молодших школярів з розумовою відсталістю.

На основі Уманської загальноосвітньої школи №14 ми провели експериментальну роботу для виявлення ефективних методів та прийомів корекційно-розвивальної роботи із дітьми молодшого шкільного віку із розумовою відсталістю. Нами було взяти за основу діагностики мовленнєвих порушень адаптовану методику діагностики мовленнєвих порушень школярів з використанням нейропсихологічних методів Т. Фотекової та Т. Ахутіної. Провідним способом став спосіб спостереження. Нами була розроблена серія ігор та ігрових вправ на основі традиційних прийомів педагогічної технології М. Монтессорі.

Аналіз результатів констатуючого та контрольного експериментів показує позитивну динаміку у розвитку зв'язного мовлення молодших школярів з розумовою відсталістю, доводячи цим ефективність розробленої корекційно-логопедичної роботи. У процесі роботи була доведена гіпотеза дослідження про те, що процес корекції порушень зв'язного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю протікатиме більш ефективно якщо: корекційна робота проводитиметься поетапно, послідовно, у корекційній роботі використовувати різні методи та прийоми робіт (ігри, казки, арт-терапія тощо). Таким чином, ми можемо констатувати, що мета дослідження досягнута, завдання вирішено.